

УДК 215:165.12

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v050.2024.16>

Ю. В. Ситайло

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3838-0814>

аспірант кафедри філософії та політології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ВІЗАНТИЗМ ЯК РЕЛІГІЙНЕ ВЧЕННЯ ПРАВОСЛАВ'Я

Постановка проблеми. Для глибокого розуміння візантизму як основи православного релігійного вчення важливо спочатку застосувати ключові особливості візантійської цивілізації. Візантійська імперія виникла через розподіл Римської імперії на східну та західну частини, що стало можливим завдяки політичним ініціативам імператора Костянтина Великого (приблизно 285–337 рр., правління 306–337 рр.). Він переніс столицю держави до міста Візантії, розташованого на перехресті Європи та Азії. За легендою, нову столицю планували заснувати на місці стародавнього Іліона, який пов'язаний з подіями Троянської війни. Проте, згідно з переказами, Господь вказав інше місце, вільне від язичного впливу, символізуючи новий початок.

Мешканці Візантії ідентифікували себе як ромеїв, а свою культуру називали ромеївською. Ця цивілізація гармонійно об'єднала елементи елліністичної спадщини та християнської традиції. Завдяки цьому виникли цікаві культурні паралелі, наприклад, порівняння Діви Марії з богинею Афіною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Іщук Н.В. аналізує адаптаційний потенціал візантизму, наголошуючи на його здатності інтегруватися в різні культурні та політичні системи. Досліджує соборність як ключову ідею візантійської ідеології, яка вплинула на формування української церковної і політичної традиції. Донченко О., Романенко Ю. зосереджуються на архетипах соборності та етатизму, які Візантія передала українській політичній культурі, особливо в контексті державотворення. Шевчук С.Ф. вивчає взаємодію візантійської спадщини з українським менталітетом та європейською орієнтацією, підкреслюючи її роль у культурній ідентичності України.

Арнольд Тойнбі аналізує вплив візантійської цивілізації на світову історію, підкреслюючи її значення як перехідної ланки між античністю та європейським Середньовіччям.

Загалом європейські дослідники розглядають Візантію як модель політичної централізації, яка вплинула на формування ідеї "священної держави" у східноєвропейських культурах. Досліджують роль візантійської культури у трансформації західнохристиянських традицій через обмін ідеями та мистецтвом.

Поглиблення аналізу взаємодії візантійської спадщини з локальними культурами. Дослідження впливу візантизму на політичну думку, зокрема через концепції соборності, етатизму та теократії. Вивчення культурної спадщини Візантії в релігійному, естетичному та соціально-філософському аспектах. Ці дослідження відображають актуальність візантизму як феномену, що продовжує впливати на різні аспекти сучасних культур і суспільств.

Мета статті виявляється у визначенні значення візантизму для соціального та державного устрою того періоду й аналізі його впливу на формування української релігійно-державної ідеї.

Виклад основного матеріалу. Візантійська імперія проіснувала понад тисячу років, від свого заснування до падіння Константинополя під ударами османів у 1453 році. в цей час тут сформувалася і набула розвитку унікальна форма християнства – православ'я.

Візантійське православ'я мало важливі особливості, які відрізняли його від західного католицизму:

1. Воно не визнавало верховенства папи Римського над єпископами, що не ввійшли до юрисдикції Риму.

2. Відкидало догмат про те, що єдина повнота Христової Церкви можлива лише через Римо-католицьку церкву.

3. Будь-яка помісна церква, яка дотримувалася апостольського наступництва та зберігала чистоту віри, визнавалася повноцінною.

4. Проголошувало принцип соборності, відповідно до якого дари Святого Духа доступний кожному члену Церкви [8, с. 213].

Однією з примітних рис історії Візантії є її зовсім скромний внесок у сферу культурної творчості. потенційно на довгу історію та значні ресурси, імперія так і не досягла масштабних успіхів у філософії, соціальній, моральній чи політичній думці. У галузі художньої літератури, живопису, музики, скульптури та театру Візантія також не створила європейських шедеврів, які можна було б поставити в один ряд із досягненнями античної Греції, здобувши Відродження чи Нового часу.

Проте назвати Візантію культурно неспроможною було б несправедливим. Її основна місія полягала не у створенні містечок шедеврів, а в адаптації

християнства до соціокультурних особливостей народів, які населяли східні регіони імперії. Ця релігійна творчість стала ключовим історичним завданням Візантії. Таким чином, імперія зробила значний вплив на слов'янські народи, серед яких особливе місце займала Київська Русь – одна з головних духовних «спадкоємниць» Візантії.

Християнство, яке прийняла Київська Русь, не було універсальним християнством, а представляло саме візантійський його варіант зі всіма властивостями його особливостями та недоліками. У той же час русичі внесли в цю духовну традицію елементи своєї ментальності та унікальної психології. Існує думка, що Русь не тільки зберегла візантійську традицію, але й певною мірою зменшила її біблійний зміст, позбавивши його живої духовності. Як зазначав стародавній пророк, вона почала «накладати правило на правило, заповідь на заповідь».

Русичі прийняли пишну візантійську риторику як зразок, закріпили її в практичній діяльності, змінили шкірне прагнення на ритуал і надали релігійним текстам форму суворих правил та законів. Це сприяло формуванню унікального підходу до християнства, що відображає поєднання впливу Візантії та власних культурних особливостей [6, с. 135-136].

Християнський дух, який утвердився на Русі, перетворився став важким тягарем для народу. протягом століть візантійська версія християнства – православ'я – частіше віддаляла людей від Христа, ніж наближала до Нього. Водночас ці риси міцно закарбувалися в колективній пам'яті й передавалися з по

Все, що Русь, а згодом і Україна, успадкували від Візантії, постійно описується термінами «візантизм» і «візантизм». Ці поняття мають спільні риси, але між ними є й відмінності. «Візантизм» корисний як культурологічна категорія, тоді як «візантизм» має соціально-політичне зн.

Ще одна різниця підтримує їхню оцінку. «Візантизм» постійно асоціюється з позитивними явищами, тоді як «візантизм» нерідко сприймається як явище з негативними ха

Візантизм знайшов відображення у багатьох аспектах суспільного та культурного життя: переході від латини до грецької мови в імперії, етнічному різноманітті правлячих еліт, формуванні світогляду, що поєднує елліністичні та східні традиції, а також у культурному впливі на прикордонні народи, зокрема східних слов'ян. У цілому візантизм виступає визначальною системною рисою, яка дозволяє розрізнити східну християнську традицію від західної.

У науковій літературі прийнято виділяти дві історичні форми візантизму: первинну, тобто візантійську, та вторинну, яку ототожнюють із російським. Для первинного візантизму харак-

терні такі риси, як відновлення римського цезаризму на території колишньої Римської імперії та толерантність до релігійного різноманіття. Російський візантизм, у свій час, має свої особливості:

1. Повне проникнення візантійської традиції в усю сферу суспільного життя.

2. Набуття «цивілізаційного» спрямування, що передбачало роль ідеї візантизму як об'єднувального чинника для слов'янського світу.

Таким чином, російська форма візантизму адаптувала основні риси оригінальної традиції, водночас трансформуючи їх відповідно до своїх суспільно-культурних умов [3, с. 51].

«Соціальними гріхами» вважаються такі особливості російського візантизму, як: відсутність перед суспільством вищого завдання, яке б відповідало християнським ідеалам; відсутність помітного бажання вдосконалюватися; байдужість держави до неформального релігійно-громадянського та релігійно-морального життя людей; йдеться передусім не про душу народу, а про суспільне тіло; різка невідповідність діяльності російських царів ідеалу християнського царя; залежність вищого начала – християнської церкви – від нижчого начала – держави» [4, с.95]. З цього випливає, що візантизм є складним соціально-політичним і духовним явищем, до створення якого була причетна і Православна Церква. Тому можна припустити, що вона (принаймні у своїй первісній формі) втілює соціальні пріоритети ортодоксії. Ці пріоритети деталізуються в поняттях симфонії сил, соборності, ісихазму та етатизму.

Симфонія повноважень (consonantia) – складова ортодоксального вчення про державу, яка втілює оптимальну модель співіснування церкви і держави. Ця концепція базується на ідеї «співробітництва, взаємної підтримки та взаємної відповідальності без взаємного втручання однієї сторони у виключну сферу компетенції іншої» [5, с. 96]. Відповідно до цієї концепції, держава виникла в результаті минулого історичного процесу, спрямованого Божим провидінням. Її головним завданням було забезпечення земного добробуту людей. Водночас місія Церкви, як інституції «не від цього світу», полягала в турботі про спасіння душі та підготовку до вічного життя. Тому втручання держави у справі Церкви і навпаки вважалося неприпустимим.

Ідея симфонії влади передбачала врегулювання відносин між церковною і державною владою, чітко визначаючи їх межі та принципи співпраці. Суспільна мораль була спільною сферою взаємодії, де така співпраця вважалася бажаною. Держава розраховувала на духовну підтримку Церкви, а Церква користувалася авторитетом державної влади. Разом з цими двома установами повинні були спрямовувати суспільство до досягнення істинного блага.

Ідея «симфонії влади» міцно закріпилася в православній традиції, виражаючи віру у необхідності гармонійного співробітництва між Церквою і державою для морального та духовного виховання суспільства. Проте в реальності її втілення зіткнулося з численними труднощами. У результаті Церква була змушена приєднатися до політичних і соціальних питань, що призвело до викривлення окремих принципів симфонії та поступового формування цезаропапистської моделі, яка змінила баланс у взаємодіях між Церквою і державою.

Серед важливих здобутків, які Русь отримала у спадок від Візантії, варто виділити принцип симфонії, що встановив особливу взаємозалежність між церквою та державою. Цей принцип, закладений у політичній доктрині імператора Юстиніана I (483–565, правління 527–565), спочатку проявився як цезаропапізм – система, в якій духовна та світова влада зливалася, а домінування одного залежало від політичного контексту.

В українській інтелектуальній традиції поняття «візантизм» охоплює широкий спектр ідей і практик, включаючи державно-політичні, релігійно-суспільні, філософсько-моральні та художньо-естетичні концепції, які беруть початок в архетипах візантійської цивілізації.

Вплив візантизму позначився як на соціальній організації, так і на духовній культурі Київської Русі, а згодом і України, формуючи їхню унікальність серед християнських цивілізацій.

Філософи ХХ століття вважали, що візантизм втілював небажання та нездатність церкви і відповідати істинним християнським ідеалам. Це сталося з внутрішніми причинами занепаду Візантії. Таким чином, Володимир Соловйов стверджував, що візантійці неправильно зрозуміли ідею християнства, перетворивши її на об'єкт духовно-ритуального поклоніння, а не руйнівну силу суспільного життя.

Розглядаючи стратегію Візантійської імперії, можна виділити кілька ключових «соціальних гріхів», які, на думку дослідників, характеризують сутність візантизму:

1. Відсутність високих суспільних та державних цілей, які відповідали християнським ідеалам.

2. Брак прагнення до духовної чи моральної досконалості.

3. Байдужість держави до релігійного, морального та громадського життя народу, а також до стимулювання їхнього розвитку.

Одним із найбільших недоліків візантійської системи став цезаропапізм – модель, у якій церква була повністю підпорядкована державі. Цей підхід, характерний для східної традиції, порушував встановлену Богом онтологічну ієрархію, ставлячи світову владу (державу) над духовною

(церковною). Коли правитель (кесар) присвоїв собі функції найвищого церковного ієрарха (Папи чи Патріарха), він отримав духовну владу, яка йому не належала. Водночас держава, володіючи «правом меча», розширила вплив імператора на всі аспекти релігійного життя. У результаті ця церква втратила свою автономію і стала залежною від держави.

У рамках цезаропапистської системи негативні наслідки мали обоюсторонній характер: державою тиск на церкву, тоді як церква, своєю чергою, передавала державним інститутам свій консерватизм. Це сприяло закріпленню застійних процесів у державній системі, збільшуючи її здатність до розвитку та реформ.

Київська Русь, а пізніше й Росія, перейняли цезаропапистську модель управління разом із її суттєвими недоліками. Після приєднання Лівобережної України до Російської імперії в середину ХVІІ ст., а наприкінці ХVІІІ ст., ці негативні впливи посилилися і на українське суспільство, залишаючи свій слід не лише в суспільному устрої, але й у формуванні мене

Примітно, що як більшовізм, так і сталінізм, попри свій секуляризм і агресивний атеїзм, активно використовували принципи цезаропапізму як механізм утвердження політичної влади. І дореволюційна, і радянська версії цезаропапізму згадали ідеалам вільної демократії та принципу поділу влади. Для європейської свідомості, яка високо цінує ці ідеї, цезаропапізм залишається чужим явищем, неприйнятним для інтеграції в систему цінностей цивілізованого світу.

Відомий англійський історик і культуролог Арнольд Тойнбі також приділяв значну увагу питанню Візантії. Зокрема, він зауважував: «Середньовічна візантійська тоталітарна держава, викликана успішним відродженням Римської імперії в Константинополі, мала руйнівний вплив на візантійську цивілізацію. Вона була злим духом, який призупинив розвиток суспільства, викликавши цього демона. Багатий потенціал візантійської цивілізації, що потрапила в обійми тоталітарної держави, розірвані розриви ідентичності в регіонах за межами ефективної влади Східної Римської імперії лежав або в наступних поколіннях, що виникли після падіння імперії... "специфічна організація" візантійського суспільства не тільки придушила усі передумови творчості, вона довела цивілізацію середньовічної Візантії до її передчасного занепаду» [7, с.279].

На його думку, візантійський дух продовжував існувати в символічній сутності Радянського Союзу, особливо в союзних республіках з православною традицією. При цьому здавалося, що приховані риси візантійської державності можуть проявитися в будь-який момент, коли ослабнуть впливи західних моделей управління [7].

Усі зазначені характеристики візантизму сформували унікальну психокультуру, детально описану в монографії «Архетипи соціального життя і політики» [2] українських учених О. Донченка та Ю. Романенка. Як наголошують автори, для виявлення архетипів візантійської психокультури необхідно звернутися до умов існування Візантії як цілісного психокультурного феномена.

Візантійська імперія, розташована на стратегічному перехресті між Європою та Азією, віками слугувала бар'єром, що захищав європейські землі від навал зі Сходу. Через її територію проходили хвилі гунів, болгар, арабів, аварів, половців, печенігів, сельджуків та інших кочових народів. Окрім фізичної оборони, імперія боролася на духовному фронті, протистоячи релігійному тиску з боку латинського Заходу. Народи, які зазнали впливу грецької культури, часто ставилися до західних сусідів як до варварів.

Постійна боротьба за існування змушувала імперію культивувати войовничий дух, милітаризовану ідеологію та ортодоксальну незламність, паралельно зберігаючи надбання грецької культури, її цінності та світоглядні орієнтири. Такий стан перманентного протистояння між суворими викликами реальності й високими духовно-культурними ідеалами створював хронічну напругу, що впливала на ментальність імперії.

Цей постійний стрес став базовим елементом психокультурного ладу Візантії. Неперервні війни можна порівняти зі станом людини, яка постійно перебуває в несприятливих умовах: її психіка адаптується до мінімізації зовнішніх контактів, оскільки будь-яка інша культура сприймається як загроза автономії. Подібну реакцію демонструвала й візантійська еліта, яка придушувала будь-яку інтелектуальну опозицію, розглядаючи її як джерело потенційної нестабільності [2, с. 118].

Подібна динаміка простежується і в стосунках між українською владою та опозицією з моменту здобуття незалежності. Незалежно від того, хто займає владні позиції, а хто виступає у ролі опозиції, суспільний діалог часто замінюється ворожнечею, нетерпимістю та відсутністю прагнення до компромісів, що зрештою негативно відображається на суспільній атмосфері.

Ще однією особливістю візантійського мислення можна назвати інтеграцію у психокультуру залежності від фізичної реальності. Схильність зосереджуватися на минулому і теперішньому разом зі страхом перед майбутнім сприяє формуванню моделі, яка намагається «заморозити» власну велич. Це особливо помітно у візантійській архітектурі та символізмі, які прагнуть зберегти славу імперії. Парадоксально, але така спрямованість на збереження лише пришвидшує занепад. Якщо романська архітектура вражає своєю суворістю функціональністю, то візантійські храми ніби

уособлюють жіночий архетип: бажання привертати увагу, захоплювати своєю красою і драматично «спокушати» перед обличчям невідворотності.

Фізично-естетичний психокомплекс Візантії був відірваний від реальності. Занурення у «тут і зараз» вело до концентрації на чуттєвих аспектах буття, що проявлялося у матеріальній і духовній культурі: розкішному вбранні, вишуканих стравах, декоративній косметиці та парфумах, які підкреслювали естетизацію повсякдення. Ці риси, хоча й стосувалися переважно привілейованого класу, відображають завершальний етап розвитку візантійської психокультури, який демонструє її захоплення зовнішньою пишністю на шкоду довготривалим цінностям [2, с. 122].

Перед нами постає своєрідний образ української влади, що викликає паралелі з візантійським прагненням до розкоші й демонстративних атрибутів влади. Президентські регалії, наприклад, намисто чи головні убори, подібні до прикрас візантійських імператорів, ніби віддзеркалюють естетичні пріоритети сучасних лідерів.

У Візантії надмірна розкіш у вбранні символізувала божественну природу правителя та його зв'язок із вищими силами. В українських реаліях подібна показовість швидше підкреслює зв'язок лідерів із цілком земними аспектами – впливовими фінансовими групами та елітами.

Те, що в епоху Візантії могло виглядати як величний пафос, у сучасній Україні часто набуває вигляду кітчевої демонстративності. Наприклад, багато народних депутатів замовляють золоті версії своїх значків, хоча й мідні мають ту саму символічну вагу – депутатську недоторканність. Здавалося б, раціональної основи в такій дії немає, але її естетичний підтекст очевидний: це своєрідний міст між минулим і сучасністю. Різниця лише в тому, що візантійська велич базувалася на символізмі та грандіозності, а її сучасна інтерпретація перетворилася на кітчеву надмірність [1].

Формування візантійського типу особистості значною мірою відбулося під впливом православної традиції. Цей тип виник на основі синтезу візантійської моделі християнства та слов'янських язичницьких уявлень, враховуючи їхні психологічні, соціокультурні та ментальні особливості.

Візантійський характер є продуктом суворих суспільних традицій. У своїй службі Церкві та державі він виявляв схильність до максималізму, непримиренності до інакодумців, жорсткого догматизму й уникнення будь-яких компромісів. Цей тип відзначався певною замкнутістю внутрішнього світу, обмеженістю духовного розвитку, недостатністю творчого мислення, слабкою здатністю до саморефлексії та байдужістю до богословських питань, що сприяло монолічному способу мислення.

Релігійність візантійського типу була радше формальною, орієнтованою на виконання обрядів, таких як сповідь і причастя, ніж на глибоке духовне життя. Йому була властива ізоляціоністська та самодостатня позиція як у конфесійному, так і в соціальному аспектах, що обмежувало прояви християнського духу в повноті. Традиції, на яких базувалася ця модель, залишалися застиглими та статичними, гальмуючи їхній розвиток. Така застиглість породжувала консервативність у думках і діях, що унеможлиблювало ефективне розв'язання актуальних духовних і соціальних викликів сучасності.

Однією з рис візантизму, що проявляється у свідомості частини населення України, особливо на Лівобережжі, яке тривалий час перебувало під впливом Російської та Радянської імперій, є авторитарна психологія та ментальність. Цей авторитаризм виявляється через такі особливості:

1. схильність визнавати зовнішні авторитети та готовність беззастережно їм підкорятися;
2. слабкий потяг до свободи, звичка до домінування і підкорення, що переростає у готовність до повного підпорядкування світській владі, будь то цезаропапізм, автократія чи тоталітарна система;
3. байдужість до ідей правової держави та громадянського суспільства;
4. конфесійна ксенофобія, яка виражається у відторгненні представників інших релігій.

Висновки. Таким чином, в Україні можна простежити адаптацію принципів візантизму до місцевих умов. Попри значний вплив на формування соціальної доктрини українського православ'я, ці принципи були трансформовані завдяки традиціям київського християнства. У результаті державницька ідея не стала домінантною у соціальній парадигмі православ'я в Україні. Натомість сформувалися більш динамічні моделі, зокрема трансформаційний ісихазм, гармонійна симфонія цезаропапізму та особистісно орієнтована соборність.

Література

1. Візантинізм як форма культури. Зарубіжна література: Матеріали до вивчення літератур зарубіжного Сходу: Хрестоматія / Упор. Л. В. Грицик. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2006. С. 544.
2. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): монографія. Київ: Либідь, 2001. 334 с.
3. Іщук Н. В. Адаптаційний потенціал візантизму. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. К.: НАУ, 2009. № 1 (9). С. 50–54.
4. Іщук Н. В. Соборність та етатистські інтенції візантійської ідеології. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: зб. наук. праць К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2014. № 2 (20). С. 94–98.

5. Іщук Н. В. Соціально-філософське вчення православ'я та моральне богослов'я: принципи взаємодії. Наука і молодь. Гуманітарна серія: Зб. наук. праць. Вип. 5. Київ: НАУ, 2005. С. 94–97.

6. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості / упоряд.: А. Колодний, О. Саган: Вид. 3-є вид. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 448 с.

7. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / А. Дж. Тойнбі. – Київ: Основи, 2004. – 615 с.

8. Шевчук С. Ф. Особливість національного менталітету українців та європейська орієнтація. Трансформація українського суспільства та його еліти у контексті цивілізаційного розвитку Європи: наукова монографія. За ред. І. А. Мельничука. Житомир: вид-во «Рута», 2018. 300 с.

Анотація

Ситайло Ю. В. Візантизм як релігійне вчення православ'я. – Стаття.

Події, що відбуваються та відбувалися в українському суспільстві, не завжди є очевидними або сучасними за своєю суттю. У багатьох публікаціях, присвячених аналізу сучасної української дійсності, можна зустріти спроби пояснити історичні суперечності, зумовлені певними особистостями та окремими соціальними конфліктами. У такому підході до інтерпретації історико-соціальних явищ реальність виглядає як ланцюг подій та імен, що послідовно змінюють одне одного, виводячи на історичну сцену нових діячів та подій. У результаті отримані цікаві, але спрощені інтерпретації українських реалій. Проте, зважаючи на те, що історичний процес дає можливість глибше аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, таке пояснення не варто ігнорувати. Історія культури відкриває можливість точніше осмислити суспільно-історичні події з культурологічної перспективи. Те, що здається очевидним у повсюдному житті або успіху для наукового пізнання, стає об'єктом культурологічного аналізу та комплексних досліджень. Відчутний і вагомий вплив Візантійської культури та соціального устрою Візантії як державне утворення на розвиток України залишився значний слід в її історії. Сьогодні питання усвідомлення витоків православної віри на території України знову набуває актуальності та гостроти, враховуючи сучасні реалії. Дослідження феномену візантизму, який виступає своєрідною призмою для аналізу тісного зв'язку держави та релігії того періоду, а також для оцінки певних негативних аспектів сучасності, стає важливою темою для наукових розвідок.

Стан дослідження феномену візантизму у всіх його аспектах наразі залишається недостатньо вивченим з боку українських науковців. Найбільший внесок у цю тему зробила доктор філософських наук, професор Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця Наталя Іщук. Її роботи є найбільш обґрунтованими дослідженнями візантизму на сучасному етапі розвитку наукової думки.

У результаті дослідження проаналізовано приклади архетипів візантійської цивілізації та їх вплив на Україну. Це охоплює відповідні форми суспільної

практики як комплекс релігійно-соціальних, державно-політичних, філософсько-духовних і художньо-естетичних ідей, що визначали структуру суспільства.

Ключові слова: візантизм, візантивізм, християнство, вірування, православ'я, культура, цивілізація, суспільство.

Summary

Sytailo Yu. V. Byzantinism as a Religious Doctrine of Orthodoxy. – Article.

Events occurring and that have occurred in Ukrainian society are not always obvious or contemporary in their essence. In many publications dedicated to analyzing modern Ukrainian reality, one can find attempts to explain historical contradictions caused by certain individuals and specific social conflicts. In such an approach to interpreting historical and social phenomena, reality appears as a chain of events and names that successively replace one another, bringing new actors and events to the historical stage. As a result, interesting but simplified interpretations of Ukrainian realities are produced. However, considering that the historical process allows for a deeper analysis of cause-and-effect relationships, such explanations should not be ignored. The history of culture opens up the possibility of more accurately understanding socio-historical events from a cultural perspective. What seems obvious in everyday life or success for scientific

knowledge becomes the object of cultural analysis and comprehensive research. The significant and substantial influence of Byzantine culture and the social structure of Byzantium as a state formation has left a considerable mark on the development of Ukraine. Today, the question of understanding the origins of the Orthodox faith in the territory of Ukraine is once again becoming relevant and pressing, given the current realities. The study of the phenomenon of Byzantinism, which serves as a unique prism for analyzing the close connection between state and religion during that period, as well as for assessing certain negative aspects of modernity, is becoming an important topic for scientific investigations. The state of research on the phenomenon of Byzantinism in all its aspects remains insufficiently explored by Ukrainian scholars. The most significant contribution to this topic has been made by Doctor of Philosophy, Professor Natalia Ishchuk from the O. O. Bohomolets National Medical University. Her works are the most substantiated studies of Byzantinism at the current stage of the.

As a result of the research, examples of archetypes of Byzantine civilization and their impact on Ukraine have been analyzed. This encompasses relevant forms of social practice as a complex of religious-social, state-political, philosophical-spiritual, and artistic-aesthetic ideas that defined the structure of society.

Key words: Byzantinism, Byzantineism, Christianity, beliefs, Orthodoxy, culture, civilization, society.